

LIBRIS

We know
books

1848-49
szatmári hősei

Limes Kiadó
Kolozsvár
2024

Tartalomjegyzék

Elek György: Keressük meg a közös utat!	5
Fazekas Lóránd: Bem József tábornok Szatmárban	7
Man Gabriella: Petőfi, Bem és az 1848–49-es forradalom egyéb emlékhelyei Kolcs községben	15
Elek György: E kard... e kard!... legszebb napja életemnek! (Bem szamoskrassói éjszakája)	56
Fazekas Lóránd: Az emlékezés útján.	62
Boór Béla: A nagy idők tanúi	66
Fazekas Lóránd: Temetőink fénylő sírjelei	71
Elek György: Járdánházi és berenczei Kováts Lajos	95
Muhi Sándor: Mezei József költő, festő, mérnök, tüzértiszt és az 1848–49-es szabadságharc	99
Fazekas Lóránd: Szatmár vidéki kastélyok, kúriák szabadságharcos érintettsége	107
Csorján Árpád: A szabadságharc következményei	110

UBRIS
Szerkesztette: Elek György
Borítóterv: Varga-Telegdy Evelyn
Korrektúra: Elek Anikó

We know
books

Főttámogató
a Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a Communitas Alapítvány.

Támogatók:
Kallós Zsolt, Pataki Csaba, Kereskényi Gábor, Tuross Lóránd,
Magyar Lóránd, Nagy Szabolcs, Király Lajos, Czser Tibor, Deák Gyula.

Megjelent a Szamos Kulturális Egyesület gondozásában.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
1848-49 szatmari hősei. - Florești : Limes, 2024
ISBN 978-606-799-774-3

929
32

© Editura Limes, pentru prezenta ediție Str. Castanilor, 3
407280 Florești – Cluj
Tel.: 0723/194022
Email: edituralimes2008@yahoo.com
www.edituralimes.ro

Keressük meg a közös utat!

Reneszánszát éli a múlt feltárása, a történelmi események újraértékelése, a történelmi személyiségek tetteinek és döntéseinek megítélése, a történelmi ismeretek minél szélesebb körben történő megismertetése. A szakemberek eltérő módon értelmezik a történelmi eseményeket, a mai ember pedig többnyire csak a múltat él, csak önmagára gondol, csak a pillanatnyi lét fontos számára, egyáltalán nem törődik a múlttal és nem gondol a jövőre. Közben pszichológusok, szociológusok, társadalomtudósok bizonygatják, hogy a múlt ismerete nélkül elképzelhetetlen a tudatos jövő. Szükség van az emlékekre, a családi és történelmi események megismerésére. A múltunk ismerete mellett nyitnunk kellene a szűkebb és tágabb környezetünkben élők felé is, meg kellene látnunk sikereiket és kudarcaikat, győzelmeiket és veszteségeiket, az emberit és embertelent, a hűséget és a hűtlenséget, a jóhoz vagy a rosszhoz való alkalmazkodásuk módszereit...

Ennek a kötetnek a megszerkesztésekor az volt a cél, hogy emlékezzünk, és adjuk meg az ismeretszerzés lehetőségét azoknak, akik nem ismerik eléggé népünk, nemzetünk múltjának ezt a szakaszát. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc meghatározó eseménye volt az akkori Európának, mindmáig az maradt. Ebben a kötetben olyan írásokat és fotókat közlünk, melyek az 1848 márciusában elindult folyamat Szatmár megyére kivetített következményeit taglalja, a teljesség igénye nélkül. Megtudjuk, hogyan jutott el Bem tábornok Szatmárnémetibe, hogyan készült fel az erdélyi hadjáratra, hogyan töltött el egy éjszakát Szamoskrassón. Megismerhetjük azokat a nemzetőröket, akik részt vettek a szabadságharcban, közülük sokan életüket adták a szabadságért.

Az 1848. március 15-én kirobbant forradalomhoz nagy reményeket fűttek annak résztvevői, céljaik közül sok még mindig megvalósításra vár. A valós tények megismerése valamennyiünket hozzásegít ahhoz, hogy ha még mindig vannak ellentmondások, eltérő látásmódok, próbáljuk meg letenni a fegyvert és keressük meg a közös utat, amelyen haladva megvalósulhatnak az 1848-as álmok. Az 1848–49-ben zajlott szabadságharcnak számtalan áldozata volt, mint ahogy számtalan áldozata volt és van ma is a lezáratlan vitáknak, ellentéteknek és viszályoknak. Még mindig nem vagyunk a

UBRIS
Szerkesztette: Elek György
Borítóterv: Varga-Telegdy Evelyn
Korrektúra: Elek Anikó

We know
books

Főttámogató
a Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a Communitas Alapítvány.

Támogatók:
Kallós Zsolt, Pataki Csaba, Kereskényi Gábor, Tuross Lóránd,
Magyar Lóránd, Nagy Szabolcs, Király Lajos, Czser Tibor, Deák Gyula.

Megjelent a Szamos Kulturális Egyesület gondozásában.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
1848-49 szatmari hősei. - Florești : Limes, 2024
ISBN 978-606-799-774-3

929
32

© Editura Limes, pentru prezenta ediție Str. Castanilor, 3
407280 Florești – Cluj
Tel.: 0723/194022
Email: edituralimes2008@yahoo.com
www.edituralimes.ro

Keressük meg a közös utat!

Reneszánszát éli a múlt feltárása, a történelmi események újraértékelése, a történelmi személyiségek tetteinek és döntéseinek megítélése, a történelmi ismeretek minél szélesebb körben történő megismertetése. A szakemberek eltérő módon értelmezik a történelmi eseményeket, a mai ember pedig többnyire csak a múltat él, csak önmagára gondol, csak a pillanatnyi lét fontos számára, egyáltalán nem törődik a múlttal és nem gondol a jövőre. Közben pszichológusok, szociológusok, társadalomtudósok bizonygatják, hogy a múlt ismerete nélkül elképzelhetetlen a tudatos jövő. Szükség van az emlékekre, a családi és történelmi események megismerésére. A múltunk ismerete mellett nyitnunk kellene a szűkebb és tágabb környezetünkben élők felé is, meg kellene látnunk sikereiket és kudarcaikat, győzelmeiket és veszteségeiket, az emberit és embertelent, a hűséget és a hűtlenséget, a jóhoz vagy a rosszhoz való alkalmazkodásuk módszereit...

Ennek a kötetnek a megszerkesztésekor az volt a cél, hogy emlékezzünk, és adjuk meg az ismeretszerzés lehetőségét azoknak, akik nem ismerik eléggé népünk, nemzetünk múltjának ezt a szakaszát. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc meghatározó eseménye volt az akkori Európának, mindmáig az maradt. Ebben a kötetben olyan írásokat és fotókat közlünk, melyek az 1848 márciusában elindult folyamat Szatmár megyére kivetített következményeit taglalja, a teljesség igénye nélkül. Megtudjuk, hogyan jutott el Bem tábornok Szatmárnémetibe, hogyan készült fel az erdélyi hadjáratra, hogyan töltött el egy éjszakát Szamoskrassón. Megismerhetjük azokat a nemzetőröket, akik részt vettek a szabadságharcban, közülük sokan életüket adták a szabadságért.

Az 1848. március 15-én kirobbant forradalomhoz nagy reményeket fűttek annak résztvevői, céljaik közül sok még mindig megvalósításra vár. A valós tények megismerése valamennyiünket hozzásegít ahhoz, hogy ha még mindig vannak ellentmondások, eltérő látásmódok, próbáljuk meg letenni a fegyvert és keressük meg a közös utat, amelyen haladva megvalósulhatnak az 1848-as álmok. Az 1848–49-ben zajlott szabadságharcnak számtalan áldozata volt, mint ahogy számtalan áldozata volt és van ma is a lezáratlan vitáknak, ellentéteknek és viszályoknak. Még mindig nem vagyunk a

megoldáskeresés útján, mert sokan nem arra törekednek, hogy megírják a valós történelemkönyvet és azt mindenki elfogadja, hanem arra, hogy valamely érdek mentén magyarázzák a történelmi eseményeket.

Elek György

Bem József tábornok Szatmárban

Nagy vonalakban régóta ismert az a történelmi tény, hogy Bem József tábornok 1848 decemberében Szatmáron átutazva jutott el a szabadságharc erdélyi hadaihoz. Ezen Szatmár vidéki utazás apróbb részleteit viszont gróf Teleki Sándor Első találkozásom Bem apóval című emlékezéséből ismerhetjük meg, mely a Jónás lapja című erdélyi vállalat kiadványában jelent meg először, majd a Honvéd Naptár 1874. száma vette át közlésre.

Teleki, mint Kővár vidék kormánybiztosa, Kossuthtól kapott felkérést, hogy jöjjön Szatmárnémetibe Bem tábornok fogadására. Megérkezve, a helyi vezetéssel megpróbálták megszervezni, hogy ünnepélyessé tegyék ezeket a perceket, ami végül nem pont úgy sikerült, ahogy azt eltervezték. A továbbiakban Telekinak a Honvéd Naptárban megjelent írását idézzük zárójelben dőlt betűs kiegészítésekkel.

„Erdély elesett, Baldacci (Baldacci Manó 1807–1852, 1848-ban a nemzetőrserég, majd egy ideig az erdélyi hadak parancsnoka), Katona Miklós (1818–1886 nemzetőrparancsnok) kiverettek az országból, mindenki szaladt és árulást kiáltott, a katonai fegyelem megszűnt, s az egymás iránti bizalmatlanság elterjedt seregeinkben, a nemzetőr panaszkodott, hogy Baldacci elárulta a hazát, mert a szamosújvári csata előtt nem osztotta ki az élelmet.

(A Szatmár vidéki hadak, nemzetőr csapatok is ott ütköztek meg Urbán ezredes császári seregeivel és a hozzájuk csatlakozott Naszód vidéki román határőrezredekkel. Ott esett el például Fettser György (1800–1848) nagymajtnyi nemzetőr, akit Dés mellett Kaczkon temettek el, fia, Magnus (1825–1903) hazakerülve a falu temetőjében lévő sírkövére apja nevét is rávésette.)

Désnél, hol hazát szerző apáink „Deus”-t kiáltottak, ezer sváb lovas Rákóczi zászlójával élükön, s más hatezer lándzsás és kaszás polgártárssal, kiknek legjobb fegyverük, a gubájuk volt, megiramodtak (...) a bányai bérczek felé. (...) A kolozsvár-csucsai vonalon megmaradt Csucsá és két római (román) falu. A dés-nagybányain Katalinfalva, a katalinfalvi híddal, mely hídnak az akkori földtani felosztás szerint fele Magyarországa volt, s ott kezdődött tekintetes, nemes Szathmármegye, a peleskei nótáriusnak hírneves hazája.

A kolozsvári sereg Csucsára érkezve, azt tette, mit a dési Szatmárra szaladtában, kitört közöttük a bellum inestinum, választánk magunk közül vezért, Riczkó (Riczkó Ignác honvéd ezredes hősi halált halt 1849. febru-

ár 14-én) contra Baldacci, – Zsurmay (Zsurmay) Lipót lengyel katonatiszt, 1848-49-ben a Vilmos-huszárok parancsnoka) contra Katona. Azt mondták, szervezkedünk, s midőn legjobban korteskedünk a leendő vezér mellett, azon hír terjedt el, hogy Pestről új vezért küldenek le: az osztrolenkai hőst, Bem lengyel tábornokot (Bem József 1794 Tarnow–1850 Aleppó, lengyel katonatiszt, a lengyel szabadságháború 1831. május 26-án lezajlott osztrolenkai csatájának hőse). Én az időben kővárvidéki főkapitány, és mint akkor nevezni szokták, teljes hatalmú kormánybiztos voltam. Egy sürgőnyt kaptam Kossuthtól, melyben bizalmasan tudatja Bem kinevezését, s felszólít, hogy az öregúrnak (54 éves) rendeleteit teljesítsem. Másnap sürgőnyileg tudósítja Bem tábornok a katonai parancsnokságot, hogy megjelend nemsokára Szatmárra, átvenni a parancsnokságot, s szemlét akar tartani, azért az összes sereg Szatmárt összpontosítandó. Nagy volt az öröm közöttünk, hogy végre-valahára lesz vezérünk, lesz, ki újból szervezzen, ki parancsoljon, s legfőképpen ki parancsolatait végrehajtsa.

Én, mint civil hatalom, more patrio, (hazai szokás) fogadtatásáról gondolkodtam. Táblabírói véralkatom nem mellőzhetette a cocolorumot, előrántottam a polgármester uramat, beszéltünk diadalívről, a gubás, varga és csizmadia céhek kirukkoltatásáról és mozsárágyukról.

Minekutána fogadtatási hadi tervünket annak rendje és illő módja szerint elkészítettük, az éj bekövetkezett, nyugalomra hajtók fejünket. Morpheus (a görög mitológiában az alvás és az álmok istene) karjai közé vetvén magunkat.”

Bem tábornok Szatmár-Németibe érkezik

Virradat előtt Bánffy János (1848-49-es ezredes, elhunyt 1852-ben) barátomnak – ki minden csatában első volt s kit egy csirkecsont meggyilkolt! – segédtsíjtje költött fel mély álmomból, s jelenti, hogy „Bem tábornok megérkezett. Mikor? Az éjjel. (december 11.) Hát a gubás, varga, csizmadia céhek? Mind kárba mentek, egy árva lélek sem fogadta. Hová szállott? A vendéglőbe.”

Megöltem magamat; – s kétségbe voltam esve, magamra vasvilláztam ruhámat s szaladtam a Fehér ház vendéglőbe. A folyosón segédtsíjtjével gr. A.A. (gróf Andrássy Aladár 1827-1903, nagybirtokos, honvéd őrnagy) találkoztam s kérdém: felkelt-e a tábornok? Le sem feküdt – volt a felelet.

– Jelentsen be, én vagyok a kormánybiztos.

A tábornok elibe vezettek, s először láttam azon embert, ki életemre oly nagy befolyással volt, kit az eszmények folytán a bálványozásig szerettem, kinek nagysága eltöltötte lelkemet, s kit még most is az imádásig becsülök, ki az egész hadjárat alatt pártfogóm, – apám volt.

Az első benyomás, melyet Bem tábornok rám tett, kellemetlen volt;

előttem állt egy igénytelen kinézésű kis homonculus (emberke), pisze orral, duzzadt ajkival, nyírott bajusszal, szakállát több nap óta ott felejtette a borotva, öltözete hosszú szürke köpenyeg, lengyelzsidósan szabva, arcának jobb felén egy csak most hegedni kezdett seb, habozó, sántikáló lépésekkel előmbé tántorgott s rikácsoló hangom kérdé: Wer sind Sie? Was sind Sie? Und warum sind Sie? Kicsoda Ön? Micsoda Ön? És miért van Ön? Ezen előzékeny szavakkal fogadott engemet leendő tábornokom. Első pillanatra nem tudtam mit felelni, de villámgyorsasággal megfuta agyamat helyzetünk nehézsége. A fegyelmetlenség, viszály, mely seregünkben fekélyként terjedt, s összeszedvén ékesen szólásomat az öregúrnak elszavalám:

„Én tábornok úr, a kővárvidéki főkapitány és kormánybiztos vagyok. Teleki Sándornak hívnak, s azért vagyok, hogy az ön rendelkezéseit teljesítsem, mások által is teljesíttessem, mert meg vagyok győződve, hogy itt parancsolni és feltétlenül engedelmeskedni kell.”

Az öregúr rám mosolygott (...)

– Nekem a sereget kell megsejlelnem –, mikor láthatom önt?

– Ha megengedi, a tábornok úrral maradok. Az öregúr újra rám mosolygott, s kezét nyújtá. A szatmári nagy piacon (Fő téren) fel volt állítva seregünk (...) és egy üteg hat fontos ágyú. A tábornok azon előszeretettel fogva, mellyel az ágyuk iránt viseltetett, a vezénylő tiszt, Zsurmay jelentését be sem várva, egyenesen az ágyukhoz tartott. Zsurmay jelentését lengyelül tevő – de az öreg mintha semmit sem hallana, csakis ágyúira fordítá minden figyelmét, rendben és egyenként megtapogatva vizsgálá azokat, mindenik ágyúnak kinyitattá töltényes ládáit. Még akkor nem ismertük az öregúrnak azon túlságos szenvedélyét, melyet ágyúi iránt gyakorolt, igen furcsán tűnt fel előttünk ezen batteria-szépелgés.

Elvégezvén az ágyúkkal, az emberekre került a sor, rendre szemlélte csapatait, végezvén a szemlét, maga előtt léptette el seregét, mindnyájokat haza ereszté, csakis a nemzetőrök maradván fegyverben, azaz lándzsában és kaszában.

Nagy volt a rémület nemzetőreink közt, azt hitték, hogy őket küldi a pollyák (lengyel) generális a mézarszékre, megbosszulni a dési hedzsarát (menekülés, Mohamed próféta Mekkából Medinába való futásából ered a szólas). Szemle után a vendéglő termében gyűlt össze az összes tisztikar, s midőn Zsurmay be akará mutatni a tisztikart Bem tábornoknak, az öregúr összeráncosítá homlokát, arca egy kellemetlen kifejezést öltö magára, hangja rikácsolóvá vált, s mindenki szeretett volna másutt lenni, mint közelében.

„Hagyja a bemutatást, lesz alkalmunk közelebből megismerkedni, mert én az urakkal maradok. – Uraim, a kormány engem e hadsereg teljhatalmú főparancsnokává nevezett ki. Én önöktől feltétlenül engedelmisséget kérek, aki nem engedelmeskedik agyon fogom lövetni. De én jutalmazni is fogok tudni.

A múltról nem beszélek. – A parancsokat rögtön kiadom. Elmehetnek.”

Egymásra néztünk s kiindulánk.

Midőn az ajtónál valék, utánam kiálta:

– Kormánybiztos úr egy szóra! Szíveskedjék lemenni a nemzetőrökhöz, szólítsa fel őket, hogy azok, kik maradni akarnak, álljanak be önkénytesnek a harc végezetéig, a többit eressze haza, a csizmadia csináljon csizmát, a szabó ruhát a sereg számára. A népfelkeléssel csak akkor lehet valamit végrehajtani, ha lelkesülve van, de én úgy látom, ezeknek entuziasmusát Dész lehűtötte.

Elmondám az őrseregnek az öreg ukázát, öt perc alatt a vén polyák generális a legnépszerűbb ember volt az őrseregnél, azonban majdnem az összes fiatalság felcsapott önkénytesnek, csakis az öregek és családosak mentek haza.

Teendőimet végezvén azon lázas tevékenységgel, mely a hazafit a szabadságharc alatt ösztönzi, rendezni, szervezni, szerelni, erős hittel, mély meggyőződéssel, egy pillanatot nem kételkedve a jövő sikerében, nem tekintve az előnkbe gördülő akadályokra. (...) Jelentést írtam a kormánynak Bem megérkezéséről és első fellépéséről midőn segédtisztje által magához hivatott. Siettem hozzá. Befogott kocsi állt a vendéglő udvarán.

Az öregúr készen volt az indulásra.

– Én indulok, a kormánybiztos úr velem jön.

– Tábornok úr parancsára, de rendelkeznem kell még, s be sincsen a holmim pakolva.

– Nem tesz semmit, az úton majd rendelkezik, menjünk.

Egy vékony kabát volt rajtam, s az idő csípős, de nem volt mit tenni, beültem a kocsiba az öreg úr mellé, egy pár szóval rendelkeztem a vendéglősnek, hogy pakoltasson be nálam s küldje kocsimat háta lovaimmal együtt utánam, azt sem tudván merre.

Kiértünk a városból. A város végén megáll a kocsis s kérdi: Merre? Én lefordítám németre s kérdem az öregúrtól: Merre? A szamosi hídon keresztül és balra. Világos volt előttem, hogy Nagy-Bányára megyünk.

Hosszasan haladtunk – az öregúr hallgatott, mint a hal – végre egy kátyúba döccent kocsink s az öreg úr megszólalt. Volt önkatona? Igen is nem is. Hogyan? Egy expedíciót csináltam Spanyolországban. (...) Az öregúr jóízűen elnevette magát, s felolvadt, kérdészködött toronyáról, boronyáról és mintha kicserélték volna, olyan kedves és előzékeny lett, megkínált bundájával, én láb-pokrócát fogadtam el.

Éjszakai szállás a krassói Darvay-kúriában

Beesteledett, a köd sűrű cseppekben hullott alá.

– Ismeri ön a vidéket? Igen jól.

– Messze van-e még Krassó? Egy félórányira.

– Krassóban megszállunk, hajtasson a fogadóba. Krassóban nincsen fogadó, behajtatunk Darvay Ferenchez.

Darvay Ferenc egyike volt a legsajátosabb embereknek, kit valaha ismertem, prototypusa a valódi magyar táblabírónak piszkos kiadásban.

Nem igen láttam emberben annyi ellentétet önmagában, annyi következetlenséggel, nála a fukar fősvénység a préda pazarlással karöltve járt, a ronda piszkos a fényűzéssel, a kicsapongó jókedvből minden átmenet nélkül a legmélább búbánatba rohant át, – szeretete pillanat alatt gyűlöletté lőn, hónapokon keresztül rakta élére a pénzt, hogy három viziten elherauszolja (eljátssza, kártya műszó). Mint első alispán nyolc-tíz patvaristát (gyakornokoskodó, jogvégzett ifjú, ügyvédbojtár) tartott, kiket kártyázni tanított, pénzt adott nekik kölcsön, s legnagyobb öröme telt, ha az adott húszasokat visszanyerhette.

Jó kedvében jobbjáinak telkeket ajándékozott, s szobájának egyik szöglete tele volt zálogba lefoglalt baltákkal, fejszékkel és vasvillákkal. Egerszer eszébe jutott megnőszülni, s megkérte konyhaszolgáját, – Rózsai vonakodott, – huszonnégy órai gondolkodó időt adott, – Rózsai gondolkodott, s az idő leteltével szemlesütött fővel mondá: „Meggondoltam tekintetes uram, de én már csak a Pestához megyek!” Pesta az igás kocsis volt.

A szomszédban egy igen előkelő asszonyság felajánlotta szép, művelt leányát, Darvay azt felelte: „Édes nagysám, elég volt egyszer anglusnak (úranygal) lenni.”

Háza, háztartása olyan volt, mint gazdája, piszkos a fénnel, gazdagság szegénységgel, pazarlás fősvénységgel egy bizonyos disharmonicus egyhangságot kölcsönzött, melyet én csakis nála tapasztaltam.

Azon időben gyakran fordultam meg házában, én már nem voltam nála vendég, beletalálván magamat különcködésébe.

Vendégek érkeztek. – Kinéz az ablakon.

– Ugyan kivel ver meg az úristen? Úrhölgyek voltak.

– Fiuk! szedjétek le az ágyakról a lepedőket s terítetek asztalt, mert nincsen tiszta abrosz a háznál. Felterítették, meg volt rakva az asztal régi ezüst serviccel, s a patvarista urak lepedőjén pompásan ebédelt az úri társaság.

Megérkezvén Krassóra Bem tábornokkal, behajtatam a Darvay udvarba. Ferencz úrnak rossz kedve volt, de mégis szívesen fogadott. Előnkbe jött. „Hát ugyan merre jár Domine Comes? – Nem járok, hanem járattatom, s bemutatám a tábornoknak. Hideg volt s csak lakószobája volt befűtve, oda

vezetett. Az öregúr körül nézett s láttam szeméből, hogy meglepte a dekoráció. Azt hiszem ő is kevés hasonlót szemlélte életében.

Nagy négyszögű szoba, az egyik szögletében a kandalló, melyben a nyirkos, frissen vágott fa érzékenyen sírdogált, csakis a tengeri csutkák csaltak belőle életelt, a kandalló mellett egy puttony, benne elrothadt szőlőgerezdekkel szüret óta ott melegedve, – kérem megjegyezni, hogy ez december második felében történt. A kandalló előtt három szalacsi szalmával font karosszék, a kandallón birsalmák, úri és lopótökök, felette összetört tükör Wesselényi Miklós és Kölcsey képeivel. Az ablakok közt íróasztal, megrakva mindenféle képzelhetetlen holmikkal, szerszámokkal, portékákkal és állapotokkal. Faggyúgyertya és puncsessentia, sült gesztenyének a héja termometrummal, aszalt szilva a háziúr fehér mellényén, mindenféle kéziratok, répák, salétrom, barackmag compász, fonalgombolyag s az ég tudja, hogy még mi minden, de arra világosan emlékszem, hogy egy darab stokfisch (tőkehal) is volt több éveken át és keresztül.

A másik szöglet tömve volt a fent említett comfiskált (lefoglalt) balták, fejszék és vasvillákkal. A főtért a földélzeten egy óriás szalmazsák négy vi-seltes lópokróccal beborítva foglalá el, s midőn Darvay ülőssel kínált valakit mindig azt mondta: – Tessék leülni az ázsiai luxusra. A harmadik szögletben volt az ágy, melyet csak akkor vetett meg, midőn az alja letört. Ezen díszteremben az ázsiai luxuson foglalánk helyet. Végre befűtöttek a tábornoknak szánt szobába.

Az öregurat átkísértük, ezüst kandeláberekben égtek a faggyúgyertyák, régi aranszövetű paplan takarta ágyát, óriás medvebőr terült az ágy alatt, az ágy mellett egy háromlábú faszéken nagy háborló a mosdótál szerepét játszotta, s a szoba egyik szögletében egy nagy csomó nyíri kolompér volt felhalmozva.

A tábornok írószert kért.

Kimentünk s lőn nagy vadászat tenta, penna és papír után, lelőttük a pennát, a papírt, a kalamárisnak nyomát hajtattuk, de a tenta kámforrá vált, Darvay befűtötte legényét.

– Te vegyél egy vasvillát, menj át Mózeshez, üsd agyon s rabold el a kalamárisát. Míg mi hajtóvadászatot tartánk az írószekőkre, azalatt megérkezett a tábornok segédtszije, egynehány kocsi-kisérettel, megyei tisztviselők s más önkényes tisztelgők.

Letelepedtek, Darvay vidulni kezdett, s egyszerre elárasztotta a jókedv, ilyenkor aztán a szó teljes értelmében igen kedves ember volt, nagyszerű humorával, utánozhatatlan cynicus kitételeivel, lacónicus mondataival, napokon át el tudta mulattatni vendégeit, ilyenkor a legelőzékenyebb házigazdává vált.

Legénye a tentával megérkezett, bevittük a tábornokhoz, az öregúr fel áll sétált a szobában.

– Bocsánat alkalmatlankodásaimért, szíveskedjenek segédtszimetet be-küldeni, s kérjék meg, hogy hozza be íróárcámát az irományokkal, s ha ön oly kegyes lenne s nekem egy tányér köménymaglevest készíttetne, nagyon lekötelezne.

Darvay rám nézett s kimentünk. – Domine Comes! – engem mindig így címezett – mit tart az úr e vén emberről? Azt hiszem, nekünk készítették, nagyon szigorú, a mellett jó, Osztrolenkánál azt mondják csudát művelt.

– Én nem várok nagy dolgokat tőle, igen udvarias, mindég köménymaglevest vacsorál, aztán lengyel, én polyákot akkor láttam kártyán nyerni ha csalt, a szerencse a legnagyobb tudomány.

Gr. A: A: bevitte a tábornok íróárcáját irományaival s nála maradt.

– Uraim! az idő drága, ne vesztegessük, csengettek s kórusra, kanonok urak imádkozzunk. Viccelődött Ferenc úr. – Leültünk ferblizni. Javában folyt a kártya. A. A. kijött a tábornoktól, egy csomag irat volt hóna alatt, kezében Mózes kalamárisa, leült a lomkamra íróasztalához s szomorúan rága tollát.

– Gróf úr, ne csináljon kérem rendtelenséget íróasztalomon. (...) A. nem felelt csak rága szomorúan a tollát, nagy vajúdasok közt volt, a szülés fájdalmi gyötörték agyát, a grófhöz mentem. Mi baj cimborám? Meg vagyok löve, a tábornok olyan dolgokat adott feladatul melyekhez én nem értek.

– Hadd lássam – s olvasám jegyzetét. – Nagybánya városának rendelet a sereg élelmezésére. Szatmár megyének detto, Biharnak önkényes csapatok állításáért, Ugocsának, Máramarosnak, Sziget városának stb. stb. Én azon időben sokat foglalkoztam megyei dolgokkal, megszántam emberemet s kártyázni küldtem, íráshoz fogtam, s midőn elvégezém, (...) bementem Bemhez. Ez volt életem döntő perce, sorsom e pillanatban határozódott el, ez logikai egymásutánja tizenkilc évi száműzetésemnek, itt kezdtem ki-érdemelni a kötelet. E helyen avattattam föl a szabadságharcok katonájává, áldalak tégedet, szent forradalom!

Az öregúr felkelt a székről, előmbé jött s kezét nyujtá: Kormánybiztos úr járta e rendeleteket? Igenis tábornok úr. Szíveskedjék felolvasni. Elolvasám – úgy ahogy tőlem telt franciául.

– Nem volna-e kedve nálam és velem maradni?

– Én mindenesetre a tábornok úrral maradok.

– Meddig?

– Míg hatásköröm kerületében működik.

– Nem úgy értem, – nézze ön, mi forradalmi időket élünk, szerencsétlen viszonyok és körülmények közt, Erdély, Magyarországnak kulcsa el van veszve, csak az osztrák tábornokok ostobaságának köszönhetjük, hogy nincsenek Nagy-Váradról a debreceni úton, nekem Erdélyt, ha török-szakad vissza kell foglaltam és vissza fogom foglalni, hogy sikeresen működhes-

sem sebesen, gyorsan kell cselekednem, nem annyira fegyverrel, mint lábbal kell az ellenséget megvernem. Két kard egy hüvelyben nem fér meg. A civil hatalom mindig vitatkozó és késedelmes, én parancsolok s önök vitatkoznak, az idő telik s az ellenség kipihen az alatt magát. Nekem egy emberre van szükségem, aki a helyi viszonyokat ismeri, s kiben bízhatom, azért kérem önt, szíveskedjék beadni lemondását s maradjon mellettem.

– Ha a tábornok úr azt hiszi, hogy így ügyünknek jobban használhatok, azonnal beadom lemondásomat.

– Köszönöm, különösen köszönöm ezen rögtöni elhatározását, mátol kezdve a sereg létszámába mint honvéd-őrnagy lesz bevezetve és át fogja venni a sereg élélmzését. Jó éjszakát.

A szomszéd szobában javában folyt a ferbli, bementem, Darvay éles látásával rögtön észrevette, hogy velem valami rendkívüli történt. Spectabilis felcsaptam katonának. – Hát a vármegye? – Visszafoglaljuk az országgal együtt. – Magának adományozom fringiamat (*régi finom kard*). Uraim! E kard, e kard! Legszebb napja életemnek.

Másnap, december 13-án Nagybányára indultak, útjukon ellenállásba sehol nem ütköztek, ezért írta jelentésében az Országos Honvédelmi Bizottmánynak, hogy a várost bevette, s onnan az Erdélybe vezető utak biztosítva vannak.

A vesztes temesvári csata után Bem Törökországba menekül, felveszi a mohamedán vallást, török tábornokként halt meg, hamvait 1929 júniusában hazaszállították, de mivel nem volt keresztény, lengyel földben nem nyughatott, ezért koporsóját szülővárosában egy mesterséges tó szigetén 6 db. 12 m magas kőlábra helyezték el. A koporsón olvasható: Jozef Bem, Bem apó, Murad pasa.

A nyughelyet évente turisták százai keresik fel.

Kiegészítésekkel közli
Fazekas Lóránd

Petőfi, Bem és az 1848–49-es forradalom egyéb emlékhelyei Kolcs községben

„Tábornok! Az Ön dicsősége örök a történelemben
és a magyar nemzet Ön iránt örök hálára van kötelezve.”

E szavakkal fejezte ki tiszteletét Sipos Ilona kolozsvári magyar konzul a szamoskrassói Aranykönyvben, 1999. december 12-én, a Bem-emlékszoba avatásán. A tisztelgő szavak egyben a létrehozók és az emlékezők lelkesedése iránti hálát is tartalmazta, hiszen a forradalomemlékezet élénk és igen gazdag a községben. Az emlékszobát megelőzően, már 1998-ban felavatták a Bem-emléktáblát a Darvay-kúria falán, majd következett az emlékállítók több mint tíz éven át tartó egész sora, amely neves személyiségek, diplomaták, egyházi és világi vezetők, múzeumi és más kulturális szakértők részvételével zajlottak, megmozgatva az egész közösséget. Ezáltal Szamoskrassó és Kolcs község egész Szatmár megye viszonylatában kiemelkedő szerepet kapott az 1848–49-es forradalom emlékezetének őrzésében. Annak ellenére, hogy a község nem volt a harcok színhelye, nyolc emlékhely utal a forradalom eseményeire és személyiségeire, épületek viselik a nyomait, ünnepek, megemlékezések kötődnek hozzá, életben tartják és teszik állandóvá emlékezetüket.

Részvétel az 1848–49-es szabadságharcban. Kolcs község falvainak nemzetőrei

A nemzetőrség megalakulását az 1848. április 11-én szentesített XXII. törvénycikk írta elő, amelynek létrehozása a márciusi követelések 12 pontjához is hozzátartozott. A nemzetőrség létrejöttének célja a rend és béke fenntartása volt. A nemzetőri szolgálatot vagyonhoz kötötték és magas cenzust állapítottak meg, ezzel próbálták elkerülni, hogy a falusi és városi szegényebb rétegekből fegyverfogásra önként jelentkezőket ki lehessen zárni, mivel helyzetüknél fogva ők könnyebben a rend és béke ellen fordulhattak.¹

¹ Bene János: Szabolcsiai-szatmáriai '48 őszén. In: Kónya László (szerk.): Szatmáriak a szabadságharcban. Identitas Kiadó, Szatmárnémeti, 1999, 18.